

**DISCURSUL PUBLICISTIC ARGHEZIAN. STRATEGII POLEMICE ÎN
SCRISOAREA DESCHISĂ
THE JOURNALISTIC DISCOURSE OF ARGHEZI. POLEMIC
STRATEGIES IN *THE OPEN LETTER***

Minodora SĂLCUDEAN
Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu
Facultatea de Jurnalistică
minasalcudean@yahoo.com

Abstract

For the majority of adept readers and interpreters of the literature written between the World Wars, Tudor Arghezi represents the pamphleteer par excellence, as his journalistic writing is a perfect embodiment of the well-known expression “I hear enormously and I feel monstrously”, a line coined by one comic character from the work of playwright I. L. Caragiale. Literarily speaking, his polemical vocation has been probed mostly through the lenses of his pamphleteer craft, taking the perspective of the “active personal invention”, a criterion established by the very author of the Paper Thorns.

Unfortunately, such a perspective reduces very much the area of identification of the explicit polemic discourse that is to be found in the majority of Arghezi’s journalistic writings. Therefore, the strengths of the pamphletic craft are conditioned by the outstretch into the imaginary, by the transcending of reality and the plunging into the space of autotelic fiction, which is a space unrestricted by ethical rigors of the polemical dialogue, whose only indicator of ingenuity is the sheer creativity. With Arghezi, a significant part of his daily writing possesses a double bid, pragmatic and esthetic; the discourse, abandoning the naked aggressiveness, or, by and large, relinquishing the allegorical fiction, stays often riveted inside the normed space of polemical exchange. In these cases, Arghezi’s ingenuity resides in the strategic exploitation of irony, with its various nuances, that is the fabric of the polemicists’s art of feigning the adversary while displaying an un-effaceable deferential smile on his face.

Key words: Tudor Arghezi, journalism, the polemic discours

Cvinte cheie: Tudor Arghezi, publicistică, discurs polemic

În publicistica argheziană *scrisoarea deschisă* reprezintă o formă fixă polemicii explicite, iar dacă ar fi să-i găsim poetului un predecesor pe măsură, acela ar fi, fără îndoială, Paul Louis Courier care, într-o perioadă propice exploziei pamfletare, în descendența ilustră a lui Pascal, Diderot, La Bruyere și Voltaire, a făcut din *scrisoare* și *jalbă* forme canonice ale polemicii pamfletare.

Angenot descrie astfel principiul de funcționare al *scrisorii deschise*: „Acest sub-gen transpune în ficțiune schimbul epistolar real ale cărui caracteristici le demontează: confidențialitatea conținutului, intimitatea relativă a corespondențelor, reciprocitatea schimbului. Aici, aceste elemente sunt înlocuite de altele total opuse; secretul misivei este divulgat publicului larg; nimic nu-l determină pe expeditor să se adreseze pe picior de egalitate sau de intimitate destinatarului (adesea, această intimitate la care el recurge, pentru a-l critica, a-l admonesta, a-l ironiza, este pură provocare: uzanțele, distanța socială ar trebui, dimpotrivă, să impună expeditorului o rezerva de

care el nu ține seama; în aceasta consta esențialul funcției de provocare pe care o are *scrisoarea deschisă*.”[1]

În arhitectura discursului, intenționalitatea polemică a *scrisorii deschise* nu lasă loc echivocului atâta timp cât autorul, în calitate de protagonist al disputei își asumă direct și explicit ofensiva publică vizând întotdeauna un destinatar identificat și denumit, prezumat ca prim destinatar al alocuțiunii. Formal, acest tip de discurs polemic, are toate elementele de identificare ale corespondenței private: formulă de adresare, datare și localizare, precum și semnătura inteligibilă a expeditorului, ceea ce asigură o transparență contextuală și, implicit, o decodare nevicată a mesajului. Recurgând la *scrisoarea deschisă*, autorul fixează, din start, conduita schimbului polemic într-o confruntare pe care o susține realitatea evenimentială (bazată exclusiv pe fapte) și nicidecum fantezia pamfletarului și/sau revolta satiristului.

Dialogismul *scrisorii deschise* rezidă, la nivelul suprafeței textuale, în însăși natura *interpelatorie* a unui discurs explicit orientat către cei doi destinatari: adversarul, în mod direct și indicat ca *destinatar particular* (Angenot), iar lectorul, ca destinatar secund, indirect prin actul publicării.

Adresarea formal-reverențioasă la persoana a doua, plural, traduce, din partea polemistului, nu doar intenția confruntării deschise, ci și termenii în care dorește să aibă loc această confruntare. La nivel intertextual, *dialogismul* relevă strânsa legătură dintre tipurile de enunțuri; de pildă, în cazul ironiei, ca metalogism predilect în polemica literară explicită, este, pe de o parte, valorificată dubla enunțare prin distanța dintre enunțiatorul și locutorul aceluiși enunț, iar pe de altă parte, alternanța ironiei cu alte tipuri de enunțuri face din *scrisoarea deschisă* argheziană altceva decât un text al dezbaterii monocorde.

Scrisoarea deschisă e, indubitabil, formula polemică unde întâlnim cel mai mare grad de tranzitivitate, fiind un discurs marcat de asertivitate, a cărui forță ilocuționară ia naștere din uzul *performativelor* și *verdictivelor*. Schimbul direct de argumente punctuale și opinii determină o restructurare a schemei actanțiale, în sensul valorizării egale a actanților principali (*enunțiator* și *enunțiat*, vocea citată), ca poli dinamici, interschimbabili într-un spațiu comunicațional normat, în timp ce publicului, în calitatea sa de *terț* al discursului, îi este atribuit statutul de martor imparțial a cărui prezență este presupusă prin însuși gestul simbolic al polemistului de a-l face părtașul confruntării directe.

Când recurge la această formulă (ex. *Scrisoare deschisă domnului N. Iorga, Scrisoare deschisă domnului A. C. Cuza sau Scrisoare deschisă domnului C. Banu, directorul revistei Flacăra*), Arghezi are un scop bine determinat, de aceea abandonează metafora ambiguizantă, revizuieste topica (în sensul simplificării și al formulării directe), adoptă un ton echilibrat și dezvoltă un discurs cantonat în sfera referențialității. [2]

Cu toate acestea, scriitura păstrează marca stilului arghezian prin câteva elemente definitorii, dintre care ironia (mai ales în formula *asteismului* sau/și *diasirmului*) ocupă, de departe, primul loc. Intrat pe un teren al confruntării directe, polemistul conștientizează faptul că o argumentare punctuală și coerentă orientează factual lectorul, iar recuzita retorică va fi responsabilă de captația afectivă; efortul conjugat al amândurora vizează dispoibilitatea intelectuală a *terțului* și capacitatea sa de a delibera în baza criteriilor etice și estetice, deopotrivă.

Apoi, ca semnatar al *scrisorii deschise*, polemistul își asumă principial o atitudine ostilă, justificată în raport cu ținta sa, practicând atacul frontal, însă, pe de altă parte, micile evadări în ficțional, prin intermediul enunțului ironic, breșei anecdotice sau argumentului prin ficțiune, îi conferă libertatea de a-și disimula ofensiva și de a-și sancționa subversiv adversarul. Rizibilul devine, astfel, o metodă punitivă aplicată inamicului și un spectacol inteligent pe gustul cititorului.

La Arghezi, *scrisoarea deschisă* e concepută *dal capo al fine* în registrul finei ironii, în care reverențiozitatea corespunde cerinței de principialitate a polemicii; în genere, însă, ea traduce, în egală măsură, un ton și o atitudine persiflante. Condescendența unui enunț precum: „onorate domnule profesor, spre părerea mea cea tare de rău, vă înțeleg“ este infirmată de pasajul imediat

următor, unde cuvântul „jidan”, folosit de adversar, este pastişat prin subliniere grafică și folosit ca argument bumerang în confruntarea deschisă: „În avântul dumneavoastră nemăsurat de a boteza cu numele de *jidan* pe oricine vă contrazice, și cu atât mai vârtos pe cei care ca om politic v-au distrus”, pentru ca, apoi, anecdota, în calitatea ei de micro-narațiune fictivă cu tâlc, să destindă complet granița coercitivă a referențialității.

Avem aici, așadar, un cap de acuzare fictivizat, purtător al unui umor hâtru, indisociabil de spiritul arghezian: „în pornirea dumneavoastră de a răspândi cât mai mult zvonul că *Facla*, la care scriu regulat patru români, și buni români, e o publicație jidovească, nu vă mai oprește nimic, și, dintr-o singură foarfecă, aveți cruzimea să tăiați, la o vârstă înaintată, pe un smerit diacon ortodox, împrejur”.

În general, *aluzia ironică* este un procedeu specific intervențiilor polemice directe, tocmai prin mesajul indirect pe care-l vehiculează, iar aici trimiterea la antisemitismul preopinentului capătă proporțiile unui scenariu absurd, care depășește simplul amuzament, în direcția unei deriziuni cu substrat etic.

Dacă, în pamfletul alegoric, Arghezi își ia libertatea de a experimenta neîngrădit dimensiunea ficțională, în discursul polemic explicit, polemistul își delimitează teritoriul imaginar probându-și virtuozitatea pe spații restrânse și sub cenzura impusă de rigorile cadrului polemic.

În astfel de condiții, *litota* (procedeu ce exprimă „regimul de viață al economiei și al celei mai mari densități spirituale”) [3] devine o figură paradigmatică, grație căreia autorul poate amenda nu prin ceea ce spune, ci prin ceea ce lasă să se înțeleagă. Gândită, din perspectivă semiotică, drept semn distinctiv în discursul polemic, *litota* traduce, în fond, o autocenzură scriptică a semnificatului, în favoarea libertății de mișcare a semnificatului, ceea ce face, din lectorul avizat, o instanță activă, co-participantă la dialogul polemic.

În *Scrisoare deschisă domnului A. C. Cuza*, intenția polemică evidentă nu este disimulată, ci acompaniată permanent de instrumentația pamfletului ironic. Apelativul emfatic „Ilustre economist” sugerează, din start, intenția polemistului de a face din preopinentul său o țintă a deriziunii publice, prin alte instrumente decât anatema, invectiva sau afurisenia, exploatate, se știe, cu predilecție, de pamfletul publicistic arghezian. Aici, falia care desparte polemistul de pamfletar, se îngustează mult, însă persistă grație revenirii la evenimential, recursului la argument (altul decât cel *ad hominem*), autocontrolului, când e vorba de ton sau atitudine. Această menținere a pamfletului ironic în limitele polemicii urbane nu duce la deliteraturizarea textului, cum s-ar crede, atâta timp cât ficțiunea nu mai reprezintă unicul indiciu al literarității.

Ni se pare incitantă, la Arghezi, tocmai depistarea elementelor de natură estetică într-un tip de discurs construit în limitele comprehensibilului (un discurs accesibil, adaptat la rigorile publicistice) și ale evenimentialului (un discurs marcat conjunctural, dependent de un pretext real), elemente care fac posibilă situarea acestui discurs, cu un statut incert de altfel, în atemporalitate.

Revenind la textul propus aici spre analiză, Arghezi recurge la *asteism* [4], ca dublă strategie: principială, pentru că îi permite să rămână în zona etic-urbană a polemicii literare, și estetică, prin dimensiunea ludică a afectării disimulate. „Dar vedeți, bătrânețea care vă face pe dumneavoastră întreprinzător, limbut și glorios, pe mine mă-ntârzie.[...] A trebuit să aștept și v-am făcut să așteptați și dumneavoastră. Ce rău îmi pare!”

Distanța sensibilă dintre *asteism* și *diasirm* (aflate într-o relație de sinonimie parțială) este traductibilă în termenii strategiei polemice prin nuanța de atac perfid atribuită ultimului termen. *Diasirmul* (formulă des întâlnită în pamfletul ironic arghezian) semnifică un plus de subtilitate și de flexibilitate intelectuală, care face deliciu unui public cu așteptări rafinate, grație provocării de a dezambiguiza ironia. Reproducem, ca argument, o mostră din textul invocat: „Ceea ce admir afară din cale la dumneavoastră [...] e minunata-vă puțință de a vă eterniza într-o idee; e facultatea ce-o aveți de-a fi, când vă puneți, invariabil, ca un barometru nedres, e lipsa din mintea dumneavoastră luminoasă a urâtului simț critic, care împiedică pe român să se înămoalească într-o doctrină, până la nas.”

În scrisorile deschise argheziene există o recuzită retorică specifică, din care *interogația*, *exclamația*, *epitropa* și *anafora* sunt figuri predilecte, mărci ale unei oralități aparent spontane, care imprimă discursului accentele unui monolog teatralizat. Fie că este ironic aluzivă „cine v-a împins să vă opriti la mine și să-mi afirmați [...] o iubire de care nici nu mă-ndoiam?”, fie că aluziei îi atașează litotic ideea unei posibile și justificabile corecții, deci o insinuare a agresivității ilicite: „de ce n-aș trece ocazional, cu briciul ascuns pe mânecă, și la Universitate, a cărei barbă sunteți?”, fie că disimulează o perfidă ignoranță: „Nu sunteți dumneavoastră acel A. C. Cuza care afișa pe vremuri un liber-cugetism naiv și cam găgăuț?” sau, în sfârșit, trece din regimul dedublării în cel al transparenței, imputând interogativ: „de ce pentru articolele mele să trageți la răspundere pe colaboratorii mei?”, interogația are, la Arghezi, o funcție complementară: pe de o parte relevă tensiunea emoțională și dinamismul participării la dialog, iar pe de altă parte, grație conținutului virtual (acuzăție, reproș, resentimente etc.) pe care îl transmite, accentuează, printr-o tehnică subsidiară, simulând atitudinea dubitativă, latura persuasivă a discursului.

La fel, *exclamația retorică*, departe de a fi expresia unui patetism necenzurat, este, în textul polemic arghezian, amprenta unei agresivități gratuite ca izbucnire scurtă și necenzurată a pamfletarului: „Cu ce ușurință vă hrăniți din vomiturile de ieri, apostole!” (De altfel, substituirea numelui cu apelativul ironic accentuează ideea diferenței grotești între statutul imaginar - în text ca autoproiecție a adversarului -, și cel real, declasant și amendabil din perspectiva polemistului-pamfletar).

Uneori, enunțul exclamativ constituie o punte tactică între o secvență ambiguizată de ironie și o alta referențială, tranzitiv asertată: „Ei! lăsați-mă să spun adevărat. E pasiunea simpliștilor și a mărginiților, de a simplifica totul la unic și de a-l mărgini la dâșii.”

Alteori, exclamația retorică accentuează, pentru cititor, perspectiva contextuală pe care polemistul o are asupra obiectului polemicii: „în numitul articol, o insinuare – ah! foarte murdară!”, exprimându-și fără echivoc sentimentele și justificându-și astfel atacul: „E o încercare de atentat la onoarea mea, și înțeleg să scutur fără întârziere urechea foarte respectabilă ca lungime, a celui ce are impudoarea ei.”

Într-un caz particular, exclamația reia chiar funcția *epitropei*, astfel că particula „-fie!-”, plasată în discursul citat al adversarului, indică simularea acceptului în legătură cu o acuzație a acestuia. În realitate, falsul acord este o tactică polemică foarte convingătoare: în timp ce creează impresia bunăvoinței polemistului în fața preopinentului său, ca un gest nobil în polemica urbană a condeielor, ea dejoacă atacul acestuia din urmă, atrăgând atenția și mai mult asupra gravității culpei. Mesajul intențional (mască de cel real) ar fi: *acuzația că am scris versuri banale ar putea fi trecută cu vederea, fiind o chestiune de gust, însă cea prin care aș urmări un meschin interes financiar este calomnioasă*. Această idee, neexprimată textual, este activată în reprezentarea mentală a cititorului atemporal prin indici de natură tehnică (sublinierea grafică a cuvintelor incriminante) sau pragmatică (ex. enunțul performativ, sub forma solicitării imperative, din finalul scrisorii: „vă cer ca în numărul imediat următor al *Flacărei* să vă explicați asupra ei [insinuării, n.n., M.S.], și anume în sensul scuzelor ce mi se cuvin și pe care le reclam, hotărât ca, în lipsa lor, să fac uz de mijloacele mai puțin indirecte cu care îndeobște se pedepsește lașitatea.”

Epitropa aparține tot registrului ironiei, dat fiind că se întemeiază pe o contradicție între doi termeni, în care cel exprimat antifrastic este masca celui *presupus*. Ca figură retorică, ea este, din punct de vedere logic, complementară *diasirmului*, pentru că orice (fals) acord se bazează pe o (falsă) compatibilitate emoțională, intelectuală etc. și viceversa.

În *scrisoarea deschisă* argheziană, exprimării anaforice i se acordă un dublu statut, în primul rând stilistico-semantic, prin reiterarea aceluiași conținut în forme identice sau asemănătoare („omul unei singure cărți”, „omul care știe o carte”, „omul unei singure idei, al unei idei fixe, omul cloșcă”) sugerând, în text, omniprezența (aluzie evidentă și la activismul din viața publică) adversarului în rolul generic al unui personaj moralmente și intelectualmente deplorabil. Iar, în al doilea rând, un statut pragmatic, de fixare în memoria lectorului, prin repetiție, a asocierii dintre numele

adversarului și o imagine descalficantă, deci printr-o voluntară și premeditată tautologie asociativă: A.C. Cuza=*omul unei singure cărți*, ca armă sigură de persuadare.

În alt text, repetarea cuvântului „jidan”, pastişat prin subliniera grafică, joacă rolul argumentului bumerang, focalizând atenția pe culpa prioritară a adversarului: aceea de susținător al discriminării etnice. De asemenea, repetarea formulării interrogative: „de ce uitați?”, în același paragraf, accentuează ideea unei acuzații directe în fața căreia adversarul trebuie să se justifice în același mod.

E important de adăugat că scheletul argumentativ al *scrisorii deschise* argheziene este clădit din argumente bazate pe fapte, pe exemple și, mai puțin, pe autoritate. În aceste condiții, *exagerarea polemică* are ca punct de referință o realitate obiectivă (de pildă, statutul ideologic de lider carismatic al extremei drepte, public asumat de A.C. Cuza), subiectivizată prin intervenția literară a unui scriitor, plămădit dintr-un aluat diferit: „Toată activitatea dumneavoastră se rezumă în a hotărî că ce există nu este, și că este ceea ce nu există.”

Invocarea permanentă a argumentului *ad hominem* face din scrisoarea deschisă argheziană un teritoriu nu al refutației propriu-zise, ci al luptei onorabile pentru restabilirea propriei imagini, compromisă prin afirmațiile mincinoase ale preopinentei. De aceea, finalul (combinând *epitropa* cu *diasirmul*) corespunde orizontului de așteptare al unui public deprins cu disimulările argheziene: „primiți, vă rog, onorate domnule Iorga, încredințarea că zi și noapte mă rog firbinte pentru dumneavoastră, citind molitvele cele duhovnicești de cuviință”, sau: „primiți, vă rog, Ilustre Economist, omagiile admirației mele”, și, în ultimul caz: „primiți, vă rog, domnule director, salutările mele de perfectă politețe”. Un lector avizat, familiarizat cu contextul polemic, va citi întotdeauna, *dincolo de rânduri*, gândurile și sentimentele autorului real.

Forma fixă a scrisorii deschise argheziene (cu detaliile semnalate la începutul acestui demers) trimite la intenția strategică a polemistului de a se plasa pe un teren neutru, în care rigorile etice sunt transparente și îi vizează în egală măsură pe preopinenți. Prin incipitul și finalul exagerat de politicoase, polemistul recurge la o formulă circulară aparent închisă și supusă unui general valabil cod al onoarei. Abandonarea acestui spațiu presupune o variabilă doză de prudență, pentru a evita sancțiunea publicului. Prin urmare, vehemența (cu figurile sale extreme: *invectiva*, *anatema*, *imprecația*) trebuie suprimată în favoarea unui atac subtil, care se bazează, în exclusivitate, pe jocul disimulărilor și pe o argumentație coerentă.

Din perspectiva enunțării, polemistul recurge la uzualele *forme de somație* [5]: solicitări, apeluri sau chiar ordine care stabilesc un raport „vii și imediat” între locutor și partenerul său direct de dialog. Spre deosebire de abordarea satirică și/sau pamfletară, aici, atât prin construcția sintactică, cât și prin intonație, prezența locutorului în discurs se face simțită în cel mai obișnuit și convențional mod, mai ales prin ritualul formalităților: „vă rog”, „primiți”, „vă trimit” etc. Fiind vorba de o comunicare cu adresant identificat și nominalizat, care se desfășoară într-un context public, urbanitatea angajării e prioritară oricărei alte modalități expresive. De aceea, polemistul se conformează unui cadru restrictiv, menținând controlul asupra situației. Nu deseori îl vedem pe Arghezi în postura de a-i acorda adversarului său un statut egal în dispută și de a-i recunoaște (fără urmă de ironie, de această dată) meritele și calitățile: „Dacă citiți *Facla*, și am motive să cred că o citiți, veți fi aflat, *ca un bărbat de știință documentară cum am onoarea să vă cunosc...*” [s.n., M.S.]

Dacă *scrisoarea deschisă* argheziană nu a suscitat deloc interesul exegeților e pentru că, probabil, nu i se recunosc defel atributele literarității. Încetând să ne întrebăm *unde se termină proza ideilor și unde începe intenția artistică* (la modul în care o face Mircea Anghelescu, în prefață la I. Heliade Rădulescu, *Versuri și proză* [6]), am încercat să privim textul *scrisorii deschise* ca pe o altă modalitate de manifestare a spiritului polemic arghezian, integrată în ansamblul publicisticii sale.

La nivelul arhitectonicii discursive, o atare formă a polemicii explicite mizează, totuși, pe ligamentarea unor secvențe diferite ca, de pildă, oscilarea între transparentă și ambiguitate, prin trecerea de la comunicarea tranzitivă la cea ironică, apoi, trecerea de la adresare directă (prin

subjectie sau forme vocative și imperative) la enunțare constativă, fapte ce imprimă o dinamică și o tensiune retorică specifice textului publicistic arghezian. Metasemene precum *sinecdoca* („mațul intelectual), *oximoronul* („docilă contemplare”, „indignare fermecătoare”), *comparația* („ca țapul mușcat subt coadă de tăun”), *epitetul* („liber-cugetism naiv și găgăuț”), prin trimiteri și asocieri descalificante, se înscriu, evident, în *tropologia polemică*, nelipsită din recuzita ofensivă argheziană. Decupată, armătura stilistică nu are nici un efect persuasiv.

Ceea ce surprinde și seduce este modul în care Arghezi combină, aparent spontan, echilibrul din enunțarea *constativă* a certitudinilor cu *pathos*-ul subiectiv al comunicării performative, în care lexicul figurat asigură expresivitatea textului polemic.

Cu tot spațiul normat, subtilele derapaje afective fac deliciul polemicii explicite. Invocând, de pildă, ca argument de autoritate, maxima lui Thomas d' Aquino: „Ferește-te de omul unei singure cărți”, polemistul execută o dublă mișcare: argumentativă, manipulând strategic semnificația citatului prin transplantarea și conotarea sa în textul propriu, dar și afectivă, deturnându-i emoțional sensul primar prin expansiune hiperbolică: „Căci omul care știe o carte, nu o poate ști decât pe aceea. Când și-a găsit cartea ce i se nimerește, o devoră. O mistuie și o mănâncă din nou. O ia de o mie de ori la răsčitire, o învață pe de rost și chiar o scrie din nou”. *Preteriția* încununează finalul acestei secvențe: „Iarăș [sic!] nu poate fi o aluzie la *Poporație*, această operă uriașă fiind revărsarea mai multora”, insistând de fapt, chiar asupra singurei cărți scrise de adversar și prezentând-o ca dovadă irefutabilă a penuriei spirituale și a obtuzității ideologice.

Miza retorică fundamentală a acestui tip de discurs e activarea *psihologiei asociaționiste*, lăsând lectorului posibilitatea de a se deplasa între limbaje paralele, de a descoperi sensul *analogiilor* subtile și de a gusta *asociațiile* neașteptate.

Publicistica polemică argheziană conține nenumărate micro-texte de interpelare directă a adversarului, în care enunțarea exclusiv performativă („somez”, „cer”, „vreau”, „primesc lupta și pe terenul calomniei”)[7], devine semnul unei virilizări discursive și, implicit, al intenției polemistului de a-și domina preopinientul pe terenul argumentației logice, în care faptele au statutul unor probe incontestabile. E vorba, așadar, nu de un discurs prin care se încearcă negocierea distanțelor și obținerea consensului, ci mai degrabă de unul în care enunțatorul își asumă deținerea adevărului și, prin urmare, îi solicită imperativ adversarului (aflat în postura mistificatorului) să-l recunoască; un astfel de raport este ireconciliabil, iar finalitatea sa este traductibilă de sensul etimologic al convingerii (*con+vincere*= a învinge definitiv [8]).

Dar microtextul interpelării directe ia, alături, forma unei *scrisori deschise* miniaturale (câteva paragrafe), inclusă într-un compozit eterogen, cum ar fi, de pildă, articolul *Un răspuns* [9] (incipit explicativ, contextualizant, apoi citare adversă iar, în final, o concisă epistolă polemică). Aici, în afară de dimensiunea alocată – adică un spațiu restrâns care presupune un efort al calibrării ideii, în sensul de a fi pe cât de concisă, pe atât de percutantă – tot echivocul, generat de enunțarea ironică, face deliciul lecturii.

Formula ironiei ambiguizante se substituie atacului frontal și, astfel, argumentația se sprijină, aproape în exclusivitate, pe *metalogism* [10]. Cititorul se găsește în postura de a reconstitui trama unui eveniment povestit parțial și de a-și reprezenta ținta, evident, dintr-o perspectivă impusă, susceptibilă de a se menține, însă, în limitele factualității.

În exemplul nostru, argumentul *ad hominem*, ca expresie a subiectivității camuflate, traduce intenția unei flagelări publice subtile, prin manipularea peiorativă a unui sens aparent meliorativ (ex. C. Beldie este calificat drept *tipograf conștiincios*), cât și prin dinamica unor conectori logico-argumentativi: „Nu mă îndoiesc că ești un tipograf conștiincios și dotat cu spiritul răspunderii profesionale, deși, până astăzi, mărturisesc, nici această problemă măcar nu am dezbătut-o cu mine însumi privitor la vocațiile dumitale. [...] Pe mine m-ar fi interesat insul care a scris fără să iscălească, nu omul care a tipărit; sau ca să înțelegi mai bine, responsabilitatea redactorului, nu a tipografului; căci jignirea măgulitoare a bănuielii că scrii și dumneata nu mi-aș fi permis să ți-o

aduc.” Această ultimă frază ascunde, sub mantia oximoronului, o voluptate a desconsiderării intelectuale, atât de des întâlnită în gazetăria polemică a autorului *Spinilor de hârtie*.

Observăm că, în publicistica argheziană, o multitudine de texte sunt intitulate sau au în conținutul titlului cuvântul „scrisoare”, iar formula de adresare este, bineînțeles, directă. Cu toate acestea, ele nu au nimic în comun cu *scrisoarea deschisă*, fie că sunt scrise în registru liric-meditativ (*Scrisori către învățători, Scrisoare familială* etc.), fie în cel satiric-pamfletar (*Scrisori de prinți, Scrisoare politică scurtă* etc.), ele sunt creații fictive sau *înscenări alegorice* în care dimensiunea polemică, dacă există, este implicită.

Atunci când intenția autorului este de a satiriza o întregă clasă politică, el inventează un personaj-tip al cărui nume *Ubibene*, sugerând cameleonismul și oportunismul demagogilor care se călăuzesc după adagiul latin, reprezintă indiciul prim că dialogul imaginar se poartă exclusiv pe terenul satirei. Aici discursul poetului simulează falsul panegiric, în manieră caragialiană: „Admirația mea fizică e mai ales politică, iubite Ubibene și dacă mi-am permis să-ți adresez acatistul meu cu cădelniți, m-am gândit de preferință la capacitățile dumitale de ubicuitate. Te văd lângă un guvern care nu avea nevoie de harurile dumitale, strângând târcoale împrejurul șefilor lui și vorbind de cord pe canapeaua miniștrilor. Ieri te-am văzut târcolind, cu același succes pe celălalt guvern, care nici el nu avea nevoie de o personalitate nouă, după ce te văzusem cu bătaia inimii șovăind la alt guvern și la alte două guverne”. [11] E evident, în acest caz, că adresarea directă, la persoana a doua singular, e numai o modalitate de *punere în scenă* a unui discurs cu doi actanți principali: satiristul și publicul. Adversarul e doar o categorie care face obiectul satirei, o voce personificată în discursul ficțional. Imponderabilitatea lui modifică întrucâtva schema actanțială susceptibilă de a deveni bipartită. Uzând de *pattern-ul scrisorii*, instanța auctorială devine ea însăși personaj în dialogul imaginar, adică un alt rol pe care polemistul găsește de cuviință să-l joace, alături de un partener fictiv, care totalizează o sumă de însușiri reale.

Concluzii

Gazetăria polemică argheziană, recitată astăzi fără prejudecățile „poeticilor esențialiste” (dacă e să recurgem la terminologia lui G. Genette), este, mai întâi de toate, parte a creației unui scriitor ale cărui talent și originalitate nu mai sunt, astăzi, puse la îndoială. Prin această cheie ar trebui re-considerată toată publicistica noastră polemică atât de generoasă pe parcursul a mai bine de un secol, dacă socotim începuturile lui Heliade-Rădulescu și încheiem cu interbelicii (publicistica lui Ion Vinea, de pildă, ar putea constitui obiectul unui demers analitic și hermeneutic profitabil), trecând prin Eminescu, Hașdeu, Maiorescu, C. A. Rosetti pentru a nominaliza doar câțiva polemisti de vocație.

Discursul ironic joacă un rol structural și paradigmatic în polemica literară, și în mod particular în cea argheziană, fapt observat și consemnat de exegeza argheziană, dar căruia i s-a acordat, din păcate, o atenție extrem de redusă. Din producția publicistico-pamfletară argheziană au intrat în vizorul criticii și hermeneuticii literare fie textele de o virulență extremă, fie pamfletele alegorice.

Considerăm că, dincolo de mereu invocata agresivitate, obiect de cercetare, pretext de contestare, mobil pentru studiul imaginarului colectiv al românilor, dimensiune recuperată și ideologizată de pamfletari-pastișori ș. a. m. d., discursul publicistic arghezian ne propune, totuși, cea mai tulburător-delectantă miză intelectuală: umorul, în tușa lui cea mai subtilă – ironia.

Bibliografie

1. Angenot, M., *La parole pamphletaire. Les typologies des discours modernes*, Paris, Payot, 1982, p.59.
2. Arghezi, T., *Scrieri 23*, București, Editura Minerva, 1972, „Scrisoare deschisă domnului N. Iorga”, (pp.103-105), „Scrisoare deschisă domnului A. C. Cuza”, (pp. 115-119), sau „Scrisoare

deschisă domnului C. Banu, directorul revistei Flacăra”, (pp. 154-156). Citatele care urmează sunt preluate din paginile menționate.

3. Jankelevitch, V., *Ironia*, traducere de Florica Drăgan și V. Fanache, postfață de V. fanache, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1994, p. 25.
4. Fontanier, P., *Figurile limbajului*, Editura Univers, București, 1977, p. 130: din grecescul *asteimos* (= urbanitate, în definiția lui), „asteismul este o glumă delicată și ingenioasă prin care o laudă sau o măgulire are caracterul unei dezaprobări sau al unui reproș”.
5. Benveniste, É., *Probleme de lingvistică generală*, vol. I, București, Editura Teora, 2000, traducere de Lucia Magdalena Dumitru, p. 71.
6. Angheliescu, M., în *Prefață* la I. Heliade Rădulescu, *Versuri și proză*, București, Editura Minerva, 1972, p. 9.
7. Arghezi, T., „În latrina culturii naționale”, în *Scrieri* 24, București, Editura Minerva, 1973, p. 205.
8. Vasile Florescu, *Retorica și neoretorica*, București, Editura Academiei, 1973, p. 44, (distincție între *persuadare* și *convingere*, pe teme etimologic).
9. Tudor Arghezi, *Scrieri* 24, ed. cit., p. 215.
10. Grupul μ, *Retorica generală*, București, Editura Universității, 1974, tradaducere de Antonia Constantinescu și Ileana Littera, pp. 14-67.
11. Tudor Arghezi, „Scrisoare politică scurtă”, în *Pagini din trecut*, E.S.P.L.A., București, 1955, p. 223.